

Το Λευκό Κάστρο

ΟΡΧΑΝ ΠΑΜΟΥΚ

Το Λευκό Κάστρο

Μετάφραση
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΛΑΚΙΔΗΣ

ΩΚΕΑΝΙΔΑ

*Για τη Νιλγκιούν Νταρβίνογλου (1961-1980),
τον καλό άνθρωπο, την καλή αδελφή.*

Τίτλος πρωτοτύπου:
Orhan Pamuk, *Beyaz Kale*

1η έκδοση: Ιανουάριος 2005

Μετάφραση από τα τουρκικά: Γιώργος Σαλακίδης
Επιμέλεια: Στέλλα Βρετού
Τυπογραφική διόρθωση: Αρετή Μπουκάλα

© 1979, Can Yayinlari Ltd
© 2005, για την ελληνική γλώσσα
Εκδόσεις Ωκεανίδα ΑΕ
Δερβανίων 38, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210.38.06.137
e-mail: info@oceanida.gr
www.oceanida.gr

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Εκδόσεις «Ωκεανίδα»
Εκτύπωση: Μ. Σπύρου & Σία ΑΕ
Βιβλιοδεσία: Βιβλιοδομή ΑΕ

ISBN 960-410-369-5

*Το να πιστεύουμε πως ένα πλάσμα μετέχει
σε μιαν άγνωστη ζωή στην οποία ο έρωτάς
του θα μας βοηθούσε να μπούμε, είναι απ'
όλα όσα χρειάζεται ο έρωτας για να γεννη-
θεί, αυτό στο οποίο δίνει την πιο μεγάλη ση-
μασία και που τον κάνει ν' αδιαφορεί για
όλα τ' άλλα.*

ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ
Από τη μεριά του Σουάν,
μετάφραση Παύλου Ζάννα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το χειρόγραφο αυτό το βρήκα το 1982 σ' ένα σκοτισμένο σεντούκι, στον πάτο, όπου ήταν στριμωγμένα φιρμάνια, τίτλοι ιδιοκτησίας, πρακτικά δικαστηρίου κι επίσημα κατάστιχα, στο ξεχασμένο «αρχείο» που μου είχε γίνει συνήθεια να σκαλίζω μία εβδομάδα κάθε καλοκαίρι στο Επαρχείο της Γκέμπζε. Καθώς ήταν δεμένο με κομψή μπλε μαρμαρόκολλα που θύμιζε όνειρα, και λαμπερό ανάμεσα στα ξεθωριασμένα κρατικά έγγραφα, με γράμματα ευανάγνωστα, τράβηξε αμέσως την προσοχή μου. Νομίζω πως ένα ξένο χέρι, για να μου κεντρίσει ακόμη πιο πολύ την περιέργεια, είχε γράψει στην πρώτη σελίδα του τον τίτλο *Ο θετός γιος του παπλωματά*. Άλλο τίτλο δεν είχε. Διάβασα αμέσως και με πολύ κέφι το βιβλίο, που στα περιθώρια και στα κενά ανάμεσα στις σελίδες του κάποιο παιδικό χέρι είχε σχεδιάσει ανθρωπάκια με

μικρό κεφάλι, που φορούσαν ρούχα με πολλά κουμπιά. Εκμεταλλευόμενος την εμπιστοσύνη του κλητήρα που, καθώς ήταν διακριτικός, δεν μ' επιτηρούσε, από το σκουπιδότοπο, τον οποίο ούτε ο νεαρός έπαρχος θα μπορούσε να ονομάσει «αρχείο», έκλεψα κι έβαλα στο άψε σβήσε στην τσάντα μου το χειρόγραφο, επειδή μου άρεσε πολύ αλλά βαριόμουν να το αντιγράψω.

Τον πρώτο καιρό διάβαζα ξανά και ξανά το βιβλίο, αφού δεν ήξερα τι άλλο να το κάνω. Επειδή συνέχιζα να είμαι δύσπιστος απέναντι στην ιστορία, περισσότερο από την επιστημονική, πολιτιστική, ανθρωπολογική ή «ιστορική» αξία του χειρογράφου, θέλησα ν' ασχοληθώ με το περιεχόμενό του. Κι αυτό με οδήγησε στο συγγραφέα της ιστορίας. Είχα στραφεί στο επάγγελμα του παππού μου, τις εγκυκλοπαίδειες, επειδή μαζί με τους φίλους μου είχαμε αναγκαστεί ν' αφήσουμε το πανεπιστήμιο. Μίας και ήμουν αρμόδιος για τα ιστορικό μέρος ενός βιογραφικού λεξικού «διασημοτήτων», μου πέρασε από το μυαλό η σκέψη να βάλω ένα λήμμα για το συγγραφέα του χειρογράφου.

Έτσι αφιέρωσα το χρόνο που μου περίσσευε από την εγκυκλοπαίδεια και το πιστό σε τούτη τη δουλειά. Ψάχνοντας τις βασικές πηγές της περιόδου, διαπίστωσα αμέσως ότι ορισμένα γεγονότα που περιγράφονταν στο χειρόγραφο, δεν απέδι-

δαν και πολύ την πραγματικότητα: για παράδειγμα, τα πέντε χρόνια που μεγάλος βεζίρης ήταν ο Κιοπρουλού, στην Ιστανμπούλ είχε ξεσπάσει μια μεγάλη πυρκαγιά, δεν υπήρχε όμως πουθενά αναφορά ούτε σε κάποια αξιοσημείωτη ασθένεια, αλλά ούτε και σε καμιά εκτεταμένη επιδημία πανώλης όπως λέει το βιβλίο. Τα ονόματα κάποιων βεζιρηδων της περιόδου ήταν λάθος, ορισμένα είχαν μπερδευτεί με άλλα, μερικά ήταν αλλαγμένα! Τα ονόματα πάλι των αρχιαστρολόγων δεν συμφωνούσαν με τα ονόματα στα έγγραφα του παλατιού, δεν επέμεινα όμως επειδή πίστευα ότι το σημείο αυτό αποτελούσε ένα ιδιαίτερο κομμάτι του βιβλίου. Από την άλλη πλευρά, οι ιστορικές μας «γνώσεις» επιβεβαίωναν, σε γενικές γραμμές, τα γεγονότα που περιγράφονταν στο βιβλίο. Σε ορισμένες περιπτώσεις την «πιστότητα» αυτή τη διαπίστωση ακόμη και σε μικρές λεπτομέρειες: για παράδειγμα, οι αφηγήσεις για τη δολοφονία του αρχιαστρολόγου Χιουσεΐν εφέντη ή για το κυνήγι του λαγού στην έπαυλη «Μιραχόρ» του Μεχμέτ Δ' μοιάζουν με του Ναϊμά. Σκέφτηκα πως ο συγγραφέας που, όπως φαίνεται, του άρεσε να διαβάζει και να ονειρεύεται, για να βρει τέτοιου είδους πηγές για την ιστορία του, ίσως είχε ξεφυλλίσει ένα σωρό άλλα βιβλία, απ' όπου και πήρε υλικό. Ίσως είχε διαβάσει μόνο τα βιβλία του

Εβλιγιά Τσελεμπί, που λέει πως τον ήξερε. Σωστό μπορεί να είναι και το αντίθετο, σκεφτόμουν, όπως φαίνεται κι από άλλα σημεία της ιστορίας, και έτρεφα ελπίδες ότι θα έβρισκα τα ίχνη του συγγραφέα μου, αν και οι έρευνές μου στις βιβλιοθήκες της Ιστανμπούλ διέψευδαν τις περισσότερες. Απ' όλες τις πραγματείες και τα βιβλία που υποβλήθηκαν στον Μεχμέτ Δ' από το 1652 έως το 1680 δεν μπόρεσα να βρω τίποτε, ούτε στη βιβλιοθήκη του παλατιού του Τόπκαπι ούτε στις άλλες όπου, σκέφτηκα, θα μπορούσαν να είχαν διασκορπιστεί. Βρήκα όμως ένα τεκμήριο: στις βιβλιοθήκες υπήρχαν κι άλλα έργα του «αριστερόχειρα καλλιγράφου» που αναφέρεται στην ιστορία. Για ένα διάστημα ασχολήθηκα με αυτά τα έργα, αλλά μετά βαρέθηκα, αφού κι από τα ιταλικά πανεπιστήμια όπου έστελνα βροχή τα γράμματα, έρχονταν απαντήσεις αποκαρδιωτικές. Άκαρπες ήταν και οι έρευνες που έκανα στα νεκροταφεία της Γκέμπτζε, του Τζενέτχισαρ και του Ουσκιουντάρ ψάχνοντας το όνομα του συγγραφέα, που έβγαινε μεν από το βιβλίο, αλλά δεν ήταν γραμμένο πουθενά. Όσπου παράτησα την ιχνηλασία κι έγραψα το λήμμα στην εγκυκλοπαίδεια στηριζόμενος στην ίδια την ιστορία. Όπως φοβόμουν, στην έκδοσή της δεν περιέλαβαν το λήμμα, όχι επειδή τ' αποδεικτικά στοιχεία δεν ήταν αρκετά

επιστημονικά, αλλά επειδή αναφερόταν σε πρόσωπο που δεν θεωρήθηκε αρκετά διάσημο.

Ίσως αυτός ήταν ο λόγος που το πάθος μου για τούτη την ιστορία μεγάλωσε ακόμη περισσότερο. Κάποια στιγμή σκέφτηκα ακόμη και να παραιτηθώ, όμως αγαπούσα τη δουλειά μου και τους φίλους μου. Έτσι για ένα χρονικό διάστημα διηγούμουν την ιστορία σε όποιον έβρισκα μπροστά μου, με τέτοιο ενθουσιασμό, λες και δεν την είχα βρει, αλλά σαν να την είχα γράψει ο ίδιος. Για να την κάνω πιο ενδιαφέρουσα, μιλούσα για τη συμβολική αξία της, την επικαιρότητά της, έλεγα ότι μέσα απ' αυτήν είχα καταλάβει τη σημερινή πραγματικότητα κι άλλα πολλά. Περισσότερη σημασία στα λόγια μου έδωσαν οι νέοι που ενδιαφέρονταν για θέματα όπως η πολιτική, η βία, η Ανατολή και η Δύση, η δημοκρατία, αλλά όπως οι φίλοι μου που τα κουτσοπίναμε παρέα, έτσι κι αυτοί ξέχασαν γρήγορα την ιστορία μου. Ένας φίλος μου καθηγητής πανεπιστημίου, όταν μου επέστρεψε το χειρόγραφο που το φυλλομέτρησε μετά από δική μου επιμονή, είπε ότι στα ξύλινα σπίτια μες στα σοκάκια της Ιστανμπούλ είναι χιλιάδες τα χειρόγραφα με τέτοιες ιστορίες. Οι ένοικοι –αν δεν τα φυλάξουν, λέει, σε κάνα ψηλό ντουλάπι, νομίζοντας ότι είναι το Κοράνιο– τα σκίζουν φύλλο φύλλο κι ανάβουν τις σόμπες τους μ' αυτά.

Έτσι, έχοντας την ενθάρρυνση μιας κοπέλας με γυαλιά που δεν εννοεί ν' αφήσει το τσιγάρο από το χέρι της, αποφάσισα να εκδώσω την ιστορία που έχω διαβάσει ξανά και ξανά. Οι αναγνώστες θα διαπιστώσουν ότι κατά τη μεταφορά του βιβλίου στα σύγχρονα τουρκικά δεν με απασχόλησε καθόλου το ύφος. Διάβαζα μερικές προτάσεις από το χειρόγραφο που ήταν πάνω σ' ένα τραπέζι, πήγαινα στο άλλο τραπέζι όπου είχα τα χαρτιά μου, στο άλλο δωμάτιο, και προσπαθούσα ν' αφηγηθώ με σύγχρονες λέξεις ό,τι είχε μείνει στο μυαλό μου. Τον τίτλο του βιβλίου δεν τον έβαλα εγώ, αλλά ο εκδοτικός οίκος που δέχτηκε να το εκδώσει. Διαβάζοντας την αφιέρωση στην αρχή, ίσως αναρωτηθείτε αν έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία. Πιστεύω πως όλα τα πράγματα έχουν σχέση μεταξύ τους, μου φαίνεται πως είναι η αρρώστια της εποχής. Προχώρησα στην έκδοση αυτής της ιστορίας επειδή προσβλήθηκα κι εγώ από τούτη την αρρώστια.

Φαρούκ Νταρβίνογλου

1

Ταξιδεύαμε από τη Βενετία προς τη Νάπολη όταν βρέθηκαν μπροστά μας τουρκικά καράβια. Τρία όλα κι όλα τα καράβια μας, χωρίς τελειωμό οι γαλέρες τους έτσι όπως έβγαιναν μέσα από την ομίχλη. Στο καράβι μάς κυριέψε φόβος στη στιγμή, πανικός, οι κωπηλάτες μας, οι περισσότεροι Τούρκοι και Μαγρεπλήδες, ξέσπασαν σε αλαλαγμούς, έσπασαν τα νεύρα μας. Το καράβι μας γύρισε την πλώρη του, όπως και τ' άλλα δύο, στη στεριά, προς τα δυτικά, όμως εμείς δεν μπορέσαμε να επιταχύνουμε σαν τ' άλλα. Ο καπετάνιος μας, από φόβο μήπως τιμωρηθεί σε περίπτωση που έπεφτε αιχμάλωτος, δεν μπορούσε να διατάξει να μαστιγώσουν πιο δυνατά τους σκλάβους στο κουπί. Αργότερα σκέφτηκα πολλές φορές ότι η δειλία του καπετάνιου έγινε αιτία ν' αλλάξει ολόκληρη η ζωή μου.

Αν και τώρα σκέφτομαι ότι στην πραγματικότητα η ζωή μου θ' άλλαζε, αν ο καπετάνιος μας δεν δείλιαζε εκείνο το λίγο που δείλιασε. Είναι πολλοί αυτοί που ξέρουν ότι καμιά ζωή δεν είναι καθορισμένη εκ των προτέρων, κι ότι στην πραγματικότητα κάθε ιστορία είναι μια αλυσίδα από συμπτώσεις. Αλλά όσοι κι αν ξέρουν αυτή την αλήθεια, όταν, σε κάποια περίοδο της ζωής τους, γυρίσουν πίσω και κοιτάζουν, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι καταστάσεις που έζησαν ως συμπτωματικές δεν ήταν παρά μονάχα αναγκαιότητες. Πέρασα κι εγώ μια τέτοια περίοδο: τώρα, καθώς προσπαθώ να γράψω το βιβλίο μου πάνω σε τούτο το παλιό τραπέζι και ξαναβλέπω με τη φαντασία μου τα χρώματα των τουρκικών πλοίων έτσι όπως έβγαιναν σαν στοιχειωμένα μέσα από την ομίχλη, σκέφτομαι ότι μια τέτοια περίοδος είναι ο πιο κατάλληλος χρόνος για ν' αρχίσει κανείς και να τελειώσει μια ιστορία.

Ο καπετάνιος μας, μόλις είδε τ' άλλα δυο καράβια να γλιστρούν ανάμεσα από τα τουρκικά και να χάνονται στην ομίχλη, αναθάρρησε, και με δική μας πίεση βρήκε το κουράγιο να στριμώξει τους σκλάβους, αλλά είχαμε ήδη καθυστερήσει, ακόμη και τα μαστίγια δεν έπειθαν, σαν να μην ήταν από μόνο του αρκετό, τους σκλάβους που τους εμπύχωνε ο πόθος για ελευθερία. Σκίζοντας

με τα πολλά τους χρώματα το εφιαλτικό τείχος της ομίχλης, ήρθαν καταπάνω μας ξαφνικά πάνω από δέκα τουρκικές γαλέρες. Αυτή τη φορά ο καπετάνιος μας αποφάσισε να πολεμήσει, όχι τόσο για να νικήσει τον εχθρό αλλά μάλλον τη δική του δειλία και ντροπή, έβαλε να μαστιγώσουν αλύπητα τους σκλάβους και διέταξε να ετοιμαστούν τα κανόνια, μόνο που κι αυτό το όψιμα φουντωμένο πολεμικό του πάθος έσβησε και χάθηκε σύντομα. Δεχόμεστε έναν ολόπλευρο καταιγισμό πυρών και, αν δεν παραδινόμαστε αμέσως, το πλοίο μας θα βυθιζόταν. Αποφασίσαμε να υψώσουμε λευκή σημαία.

Όσο περιμέναμε τα τουρκικά καράβια στην ήρεμη θάλασσα, κατέβηκα στην καμπίνα μου και τακτοποίησα τα πράγματά μου, λες και δεν περίμενα τους εχθρούς που θ' άλλαζαν ολόκληρη τη ζωή μου αλλά την επίσκεψη κάποιων φίλων. Άνοιξα το μικρό μου μπαούλο και συλλογισμένος ξεφύλλισα τα βιβλία μου. Τα μάτια μου βούρκωσαν καθώς γύριζα τις σελίδες ενός τόμου που είχα πληρώσει ακριβά στη Φλωρεντία, απέξω άκουγα τις κραυγές, το πανικόβλητο ποδοβολητό, τους θορύβους, και σκεφτόμουν ότι σε λίγο θα με απομάκρυναν από το βιβλίο που κρατούσα στα χέρια μου, αν και δεν ήθελα να το σκέφτομαι αυτό παρά μόνο όσα ήταν γραμμένα στις σελίδες του. Λες

κι ανάμεσα στις σκέψεις, στις προτάσεις και τις εξισώσεις του βιβλίου ήταν ολόκληρο το παρελθόν μου που φοβόμουν να το χάσω, διάβαζα ψιθυριστά, σαν προσευχή, όποια σειρά έπεφτε τυχαία στα μάτια μου κι ήθελα να χαράξω ολόκληρο τον τόμο στο μυαλό μου, ώστε, όταν έρχονταν, να μη σκέφτομαι εκείνους και τα βασανιστήρια που θα μου έκαναν, αλλά να θυμάμαι τα χρώματα του παρελθόντος μου, όπως θα θυμόμουν τις αγαπημένες λέξεις ενός βιβλίου που το είχα αποστηθίσει με απόλαυση.

Τότε ήμουν ένας άλλος άνθρωπος που η μητέρα του, η αρραβωνιαστικιά του και οι φίλοι του τον φώναζαν με διαφορετικό όνομα. Τον άνθρωπο που ήμουν έναν καιρό, ή τώρα νομίζω ότι ήμουν, τον βλέπω ακόμη κάπου κάπου στα όνειρά μου και ξυπνάω ιδρωμένος. Ο άνθρωπος αυτός που μου φέρνει στο νου ξεθωριασμένα χρώματα, χρώματα ονειρικά από ανύπαρκτες χώρες που πολλά χρόνια αργότερα ζωντανεύαμε με τη φαντασία μας, ζώα που δεν υπήρξαν ποτέ, καταπληκτικά όπλα που επινοήσαμε χρόνο με το χρόνο, ήταν είκοσι τριών ετών, είχε σπουδάσει «επιστήμες και τέχνες» στη Φλωρεντία και τη Βενετία, και πίστευε ότι κάτι ήξερε από αστρονομία, μαθηματικά, φυσική και ζωγραφική, ήταν, όπως θα περιμενε κανείς, ματαιόδοξος, ήταν ενημερωμένος για

όσα είχαν γίνει πριν απ' αυτόν, και τ' αντιμετώπιζε όλα με περιφρόνηση, δεν είχε καμιάν αμφιβολία ότι αυτός θα έκανε καλύτερα, ήταν μοναδικός, ήξερε ότι ήταν πιο έξυπνος και πιο εφευρετικός απ' όλους – με δυο λόγια, ήταν ένας συνηθισμένος νέος. Όταν πρέπει να δημιουργήσω με τη φαντασία μου ένα παρελθόν για τον εαυτό μου, πράγμα που το κάνω συχνά, μου είναι δύσκολο να πιστέψω ότι ο νέος εκείνος που συζητούσε με την αγαπημένη του για τις φιλοδοξίες του, τα σχέδιά του, τον κόσμο και την επιστήμη, που αντιμετώπιζε σαν κάτι πολύ φυσιολογικό το θαυμασμό της αρραβωνιαστικιάς του, ήμουν εγώ. Παρηγοριέμαι όμως με τη σκέψη ότι κάποτε, όταν κάποιοι θα έχουν την υπομονή να διαβάσουν μέχρι τέλος τούτο το γραπτό μου, θα καταλάβουν οπωσδήποτε ότι εκείνος ο νέος δεν ήμουν εγώ. Ίσως μάλιστα σκεφτούν αυτοί οι υπομονετικοί αναγνώστες, όπως σκέφτομαι κι εγώ τώρα, ότι ο νέος που διέκοψε τη ζωή του ενώ διάβαζε τ' αγαπημένα του βιβλία, κάποια μέρα συνέχισε την ιστορία του από το σημείο όπου την είχε αφήσει.

Την ώρα που οι άλλοι έκαναν ρεσάλτο στο καράβι μας, έβαλα τα βιβλία μου στο μπαούλο και βγήκα έξω. Στο πλοίο επικρατούσε πανδαιμόνιο. Τους είχαν συγκεντρώσει όλους στο κατάστρω-

μα και τους ξεγύμνωναν εντελώς. Για μια στιγμή μου πέρασε από το μυαλό ότι στην αναμπουμπούλα θα μπορούσα να πηδήσω στη θάλασσα, αλλά αν με χτυπούσαν με τα βέλη τους, σκέφτηκα, αν μ' έπιαναν και με σκότωναν, άλλωστε δεν ήξερα πόσο κοντά ήμαστε στη στεριά. Στην αρχή δεν με πείραξαν. Οι μουσουλμάνοι σκλάβοι, απαλλαγμένοι από τις αλυσίδες τους, ξεφώνιζαν χαρούμενοι, και ορισμένοι απ' αυτούς είχαν ήδη αρχίσει να παίρνουν εκδίκηση για τα μαστιγώματα. Λίγο αργότερα με βρήκαν στην καμπίνα μου, μπήκαν μέσα, λεηλάτησαν τα πράγματά μου. Ανακάτεψαν τα μπαούλα μου ψάχνοντας για χρυσάφι και, αφού πήραν ορισμένα βιβλία μου κι όλα μου τα πράγματα, ένας απ' αυτούς, αφού φυλλομέτρησε συλλογισμένος ένα-δυο από τα βιβλία που είχαν απομείνει, με πήρε και με πήγε σ' έναν από τους καπετάνιους.

Ο ρεΐσης, που όπως έμαθα αργότερα ήταν Γενουάτης αλλαξόπιστος, μου φέρθηκε καλά, με ρώτησε τι ήξερα να κάνω. Για να γλιτώσω το κουπί, του είπα ότι ήξερα από αστρονομία κι ότι μπορούσα να βρω τον προσανατολισμό τη νύχτα, αλλά δεν έδειξε ενδιαφέρον. Τότε, παίρνοντας κουράγιο από τον τόμο της ανατομίας που μου είχαν αφήσει, τους είπα ότι ήμουν γιατρός. Όταν σε λίγο μου έδειξαν κάποιον με ακρωτηριασμένο χέρι,

τους είπα ότι δεν ήμουν χειρουργός. Εξοργίστηκαν και δεν θα το γλίτωνα το κουπί, όταν ο ρεΐσης που είχε δει τα βιβλία μου με ρώτησε: ήξερα τίποτε από ούρα και σφυγμό; Όταν του είπα ότι ήξερα, όχι μόνο γλίτωσα το κουπί, αλλά έσωσα και μερικά βιβλία μου.

Αυτό όμως μου στοίχισε ακριβά. Με μίσησαν αμέσως ως προνομιούχο οι χριστιανοί που τους είχαν ρίξει στο κουπί. Αν ήταν στο χέρι τους θα με σκότωναν κάποιο βράδυ που μ' έκλειναν μαζί τους στο αμπάρι, αλλά φοβόνταν επειδή είχα δημιουργήσει αμέσως σχέσεις με τους Τούρκους. Ο λιπόψυχος καπετάνιος μας είχε μόλις πεθάνει παλουκωμένος, στους μαστιγωτές είχαν κόψει τη μύτη και τ' αυτιά και τους είχαν αφήσει, για παραδειγματισμό, στη θάλασσα πάνω σε μια σχεδία. Όταν οι πληγές ορισμένων Τούρκων που περιέθαλψα γιατρεύτηκαν από μόνες τους, όχι χάρη στις ανατομικές μου γνώσεις αλλά στο μυαλό μου, όλοι το πίστεψαν ότι ήμουν γιατρός. Τα βράδια στο αμπάρι μού έδειχναν τις πληγές τους ακόμη και μερικοί από τους ζηλόφθονους εχθρούς μου που είχαν πει στους Τούρκους ότι δεν ήμουν γιατρός.

Στην Ιστανμπούλ μπήκαμε μ' επιβλητική τελετή. Είπαν πως μας παρακολουθούσε ο μικρός σουλτάνος. Στις κορφές των καταρτιών είχαν

υψώσει λάβαρα. Από κάτω είχαν κρεμάσει ανάποδα σημαίες μας, εικονίσματα της Παναγίας και σταυρούς, κι είχαν βάλει τους νταήδες τους να τα σημαδεύουν με τόξα. Ξαφνικά τα κανόνια άρχισαν να γκρεμίζουν γη και ουρανό. Η τελετή –αργότερα παρακολούθησα πολλές τελετές σαν κι αυτήν από τη στεριά, νιώθοντας θλίψη, αηδία και χαρά– κράτησε πολύ, μερικοί λιποθύμησαν από τον ήλιο. Κατά το βραδάκι αγκυροβολήσαμε στο Κασίμπασα. Μας έδεσαν με αλυσίδες για να μας παρουσιάσουν στο σουλτάνο, φόρεσαν στους στρατιώτες μας ανάποδα τις πανοπλίες τους για να τους γελοιοποιήσουν, κρέμασαν σιδερένιους κρίκους στο λαιμό των αξιωματικών και των καπεταναίων, και μας οδήγησαν όλους μαζί στο παλάτι παίζοντας με κέφι τις σάλπιγγες και τις τρομπέτες που είχαν πάρει από το καράβι μας. Ο κόσμος, στημένος σε σειρές στους δρόμους, μας παρακολουθούσε με χαρά και περιέργεια. Ο σουλτάνος, χωρίς να τον δούμε, διάλεξε και πήρε τους σκλάβους που του αναλογούσαν. Τους υπόλοιπους μας πήγαν στο Γαλατά και μας έριξαν στη φυλακή του Σαντίκ πασά.

Η φυλακή ήταν ένα απαίσιο μέρος. Στα μικρά και σκοτεινά κελιά της σάπιζαν μες στη βρόμα εκατοντάδες αιχμάλωτοι. Εκεί μέσα βρήκα πολλούς για να ν' ασκήσω το καινούργιο μου επάγγελ-

μα, μερικούς μάλιστα τους γιάτρεψα κιόλας. Κι όταν έγραψα συνταγές για τους δεσμοφύλακες που τους πονούσαν η πλάτη και τα πόδια, με χώρισαν πάλι από τους άλλους και μου έδωσαν ένα καλό κελί που το χτυπούσε ο ήλιος. Έβλεπα την κατάσταση των άλλων και προσπαθούσα να είμαι ευγνώμων για τη δική μου, ώσπου ένα πρωί με σήκωσαν μαζί με τους άλλους και μου είπαν ότι θα πήγαινα να δουλέψω. Όταν τους είπα ότι είμαι γιατρός, ότι ήξερα από ιατρική και επιστήμη, γέλασαν μαζί μου. Θα ύψωναν, είπαν, κι άλλο τους τοίχους του κήπου του πασά και χρειάζονταν χέρια. Το πρωί προτού βγει ακόμη ο ήλιος, μας έδεναν με αλυσίδες και μας έβγαζαν έξω από την πόλη. Όταν τα βράδια, έχοντας μαζέψει πέτρες όλη μέρα, αλυσοδομένοι ο ένας με τον άλλον, επιστρέφαμε στη φυλακή, στο δρόμο σκεφτόμουν ότι η Ιστανμπούλ ήταν πραγματικά ωραία πόλη, αλλά εδώ έπρεπε κανείς να είναι αφέντης κι όχι σκλάβος.

Ωστόσο δεν ήμουν συνηθισμένος σκλάβος. Εκτός από τους σκλάβους που σάπιζαν στη φυλακή, είχα αρχίσει πια να φροντίζω κι άλλους που είχαν μάθει ότι ήμουν γιατρός. Ένα μεγάλο μέρος από τα χρήματα που κέρδιζα από το επάγγελμά μου αναγκαζόμουν να το δίνω στους επιστάτες και τους δεσμοφύλακες που μ' έβγαζαν έξω κρυ-

φά. Με τα χρήματα που κατάφερα να κρύψω απ' αυτούς άρχισα μαθήματα της τουρκικής. Δάσκαλός μου ήταν ένας ηλικιωμένος αγαθός ανθρωπάκος υπεύθυνος για διάφορες ψιλοδουλειές του πασά. Χαιρόταν που έβλεπε να μαθαίνω γρήγορα τα τουρκικά και μου έλεγε ότι σύντομα θα γινόμουν μουσουλμάνος. Κάθε φορά έπαιρνε τα δίδακτρα ντροπαλός. Χρήματα του έδινα για να μου φέρνει και τρόφιμα, αφού είχα αποφασίσει να φροντίζω καλά τον εαυτό μου.

Ένα βράδυ με ομίχλη ήρθε στο κελί μου ο κεχαγιάς και μου είπε ότι ήθελε να με δει ο πασάς. Σάστισα και, ταραγμένος, ετοιμάστηκα αμέσως. Σκεφτόμουν ότι κάποιος καπάτσος συγγενής μου από την πατρίδα, ίσως ο πατέρας μου, ίσως ο μέλλον πεθερός μου, είχε στείλει τα λύτρα μου. Καθώς περπατούσαμε στην ομίχλη στα μπερδεμένα στενοσόκακα, νόμιζα ότι ξαφνικά θα βρισκόμαστε στο σπίτι μας ή ότι θα τους έβλεπα μπροστά μου, έχοντας μόλις ξυπνήσει από ένα όνειρο. Ίσως είχαν στείλει κάποιον για να βρει τρόπο να μεσολαβήσει, και το ίδιο βράδυ, σ' αυτή την ίδια ομίχλη, θα μ' έβαζαν σ' ένα καράβι και θα μ' έστελναν στη χώρα μου, όμως μόλις μπήκαμε στο κονάκι του πασά συνειδητοποίησα ότι δεν θα τη γλιτώνα τόσο εύκολα. Οι άνθρωποι εκεί μέσα περπατούσαν στις μύτες των ποδιών.

Πρώτα με πήγαν σ' έναν προθάλαμο όπου περιμένα ώσπου να με βάλουν στο δωμάτιο. Σ' ένα μικρό ντιβάνι ήταν ξαπλωμένος ένας μικρόσωμος, συμπαθητικός άντρας, σκεπασμένος με μια κουβέρτα. Δίπλα του ένας άλλος, μεγαλόσωμος. Ξαπλωμένος ήταν ο πασάς που με φώναξε κοντά του. Μιλήσαμε. Με ρώτησε μερικά πράγματα. Του είπα ότι στην πραγματικότητα σπούδασα αστρονομία, μαθηματικά και λίγο μηχανική, αλλά ότι ξέρω και από ιατρική κι ότι είχα γιατρέψει πάρα πολλούς. Ρωτούσε, και θα του έλεγα κι άλλα, όταν είπε ότι κρίνοντας από τα τουρκικά που έμαθα τόσο γρήγορα, πρέπει να είμαι έξυπνος άνθρωπος, και πρόσθεσε: είχε, λέει, κάποιο πρόβλημα, οι άλλοι γιατροί δεν κατάφερναν να του βρουν θεραπεία και, έχοντας ακούσει για μένα, ήθελε να με δοκιμάσει.

Ο πασάς άρχισε να μιλάει με τέτοιο τρόπο για το πρόβλημά του, ώστε έφτασα στο σημείο να σκεφτώ ότι ήταν μια ιδιαίτερη ασθένεια, που σε ολόκληρο τον κόσμο την είχε μόνο ο πασάς, επειδή με τις συκοφαντίες τους οι εχθροί του είχαν καταφέρει να παραπλανήσουν τον Θεό. Το πρόβλημά του όμως ήταν η δύσπνοια που ξέρουμε όλοι. Του έκανα πολλές ερωτήσεις, ακροάστηκε το βήχα του, έπειτα κατέβηκα στο μαγειρείο του και με ό,τι βρήκα εκεί του έφτιαξα πράσινα χάπια

μέντας, επίσης του ετοίμασα κι ένα σιρόπι για το βήχα. Επειδή ο πασάς φοβόταν μήπως τον δηλητηριάσουν, ήπια, μπροστά του, μια γουλιά από το σιρόπι και κατάπια ένα χάπι. Μου είπε να φύγω από το κονάκι και να γυρίσω στη φυλακή με μεγάλη προσοχή και χωρίς να με δει απολύτως κανείς. Δεν ήθελε να προκαλέσει το φθόνο των άλλων γιατρών, όπως μου εξήγησε αργότερα. Πήγα και την επόμενη μέρα, ακροάστηκα το βήχα του και του έδωσα τα ίδια φάρμακα. Χαιρόταν σαν παιδί με τα χρωματιστά χάπια που του έβαζα στη χούφτα. Όταν επέστρεφα στο κελί μου, προσευχόμουν να γίνει καλά. Την επομένη φύσηξε βοριάς, φρεσκαδούρα. Με τέτοιον καιρό, σκέφτηκα, ακόμη και να μην το θέλει κανείς γίνεται καλά, δεν με αναζήτησε κανείς.

Με κάλεσαν ένα μήνα αργότερα, πάλι μεσάνυχτα, ο πασάς ήταν όρθιος και ζωντανός. Χάρηκα μόλις τον άκουσα να κατσαδιάζει κάποιους, με άνετη αναπνοή. Χάρηκε κι αυτός που με είδε, μου είπε ότι είχα γιατρέψει την αρρώστια του και ότι ήμουν καλός γιατρός. Τι χάρη ήθελα να μου κάνει; Ήξερα ότι δεν υπήρχε περίπτωση να μου χαρίσει ευθύς την ελευθερία μου και να με στείλει πίσω. Έτσι λοιπόν, του παραπονέθηκα για το κελί και τις αλυσίδες μου, του είπα ότι εντελώς άδικα με σακάτευαν με βαριές δουλειές, ενώ θα μπο-

ρούσα ν' ασχολούμαι με την ιατρική, την αστρονομία και την επιστήμη, και να τους βοηθάω σε αυτούς τους τομείς. Δεν ξέρω τι άκουσε ο πασάς απ' όσα του είπα. Από τα χρήματα που μου έδωσε σ' ένα πουγκί, τα περισσότερα μου τα πήραν οι δεσμοφύλακες.

Μία εβδομάδα αργότερα, κάποια νύχτα, ήρθε ο κεχαγιάς, και αφού μ' έβαλε να ορκιστώ ότι δεν θ' αποδράσω, μου έβγαλε τις αλυσίδες. Συνέχισαν να με βάζουν σε δουλειές, αλλά τώρα οι αρχισκλαβοφύλακες φρόντιζαν να με καλοπιάνουν. Όταν τρεις μέρες αργότερα ο κεχαγιάς μου έφερε καινούργια ρούχα, κατάλαβα ότι είχα την εύνοια του πασά.

Τις νύχτες με φώναζαν πάλι στα κονάκια. Έδινα φάρμακα σε γέρους κουρσάρους που υπέφεραν από ρευματισμούς, σε νέους στρατιωτικούς που είχαν καούρα στο στομάχι, έκανα αφαίμαξη σε όσους υπέφεραν από φαγούρα, ήταν χλομοί ή είχαν πονοκέφαλο. Μια φορά ο τραυλός γιος ενός υποτακτικού, όταν με τα σιρόπια που του έδωσα, μία εβδομάδα αργότερα, λύθηκε η γλώσσα του κι άρχισε να μιλάει, μου διάβασε ένα ποίημα.

Έτσι πέρασε ο χειμώνας. Στην αρχή της άνοιξης έμαθα ότι ο πασάς, που είχε μήνες να με καλέσει, είχε ανοιχτεί με το στόλο στη Μεσόγειο. Τις ζεστές καλοκαιρινές μέρες, ένας-δυο γνωστοί,

μάρτυρες της απελπισίας και της οργής μου, μου είπαν ότι δεν έπρεπε να παραπονιέμαι για την κατάσταση μου κι ότι έβγαζα καλά χρήματα από το επάγγελμα του γιατρού. Ένας πρώην σκλάβος, που πριν από πολλά χρόνια είχε γίνει μουσουλμάνος κι είχε παντρευτεί, με συμβούλεψε ν' αποδράσω. Τον πρώην σκλάβο που τους ήταν χρήσιμος τον απασχολούσαν με δουλειές, όπως έκαναν και μ' εμένα, και δεν τον άφηναν να γυρίσει στην πατρίδα του. Μου είπε ότι αν γινόμουν μουσουλμάνος, όπως αυτός, θα κέρδιζα την ελευθερία μου, αυτό μονάχα. Επειδή σκέφτηκα πως ίσως τα έλεγε αυτά για να με ψαρέψει, του απάντησα ότι δεν είχα καμιά πρόθεση ν' αποδράσω. Όχι πως δεν είχα πρόθεση, κουράγιο δεν είχα. Όσους το έσκαγαν τους έπιαναν προτού προλάβουν ν' απομακρυνθούν πολύ. Τους σάπιζαν στο ξύλο, εγώ ήμουν αυτός που έβαζε αλοιφές τη νύχτα στις πληγές τους, μέσα στο κελί τους.

Κατά το φθινόπωρο επέστρεψε από την εκστρατεία ο πασάς με το στόλο, χαιρέτισε το σουλτάνο με κανονιοβολισμούς και, όπως έκανε και την προηγούμενη χρονιά, προσπάθησε να δημιουργήσει ατμόσφαιρα χαρμόσυνη στην πόλη, ωστόσο ήταν ολοφάνερο ότι αυτή η εκστρατευτική περίοδος δεν είχε πάει καθόλου καλά. Ακόμη και οι σκλάβοι που έφεραν στη φυλακή ήταν

λίγοι. Αργότερα τα μάθαμε: οι Βενετσιάνοι είχαν κάψει έξι καράβια μας. Να βρω έναν τρόπο να μιλήσω με τους σκλάβους, ίσως μάθω κάτι για τη χώρα μου, σκεφτόμουν, αλλά οι περισσότεροι ήταν Ισπανοί: πλάσματα αμίλητα, αγράμματα, φοβισμένα, δεν ήταν σε θέση, μιλούσαν για να ζητιανέψουν μόνο και να ζητήσουν τροφή. Μόνο ένας τράβηξε την προσοχή μου: ήταν κουλός, αλλά εξακολουθούσε να ελπίζει, έλεγε ότι κι ένας πρόγονός του είχε ζήσει τις ίδιες περιπέτειες, ότι είχε επιβιώσει κι ότι αργότερα, με το χέρι που του είχε απομείνει, είχε γράψει ένα ιπποτικό μυθιστόρημα. Ο Ισπανός πίστευε πως θα σωζόταν για να κάνει κι εκείνος το ίδιο. Αργότερα, τα χρόνια που επινοούσα ιστορίες για να μπορέσω να ζήσω, θυμήθηκα αυτό τον άνθρωπο που ονειρευόταν να ζήσει για να γράφει ιστορίες. Προτού περάσει πολλές καιρός, στη φυλακή ξέσπασε μια μεταδοτική ασθένεια, που η αναθεματισμένη πέρασε μόνο αφού σκότωσε περισσότερους από τους μισούς σκλάβους, εγώ κατάφερα να τη γλιτώσω δωροδοκώντας αδρά τους δεσμοφύλακες.

Όσους έζησαν, άρχισαν να τους στέλνουν σε καινούργιες δουλειές. Εγώ δεν πήγαινα. Τα βράδια έλεγαν: τους πήγαιναν ίσαμε την άκρη του Κεράτιου και τους άφηναν με μαστόρους μαραγκούς, ραφτάδες, μπογιατζήδες, να κάνουν δου-

λειές που ήθελαν χέρια – κατασκεύαζαν καράβια, κάστρα και πύργους από χαρτόνι. Αργότερα μάθαμε το γιατί: ο γιος του πασά έπαιρνε γυναίκα την κόρη του αρχιβεζίρη και ετοιμάζε γι' αυτό μια επιβλητική γαμήλια τελετή.

Ένα πρωινό με φώναξαν να πάω στο κονάκι του πασά. Πήγα με τη σκέψη ότι τον είχε πιάσει πάλι η δύσπνοιά του. Ο πασάς ήταν απασχολημένος, με πήγαν σε μια κάμαρα να τον περιμένω και κάθισα. Λίγο αργότερα άνοιξε η άλλη πόρτα της κάμαρας, μπήκε κάποιος πέντ' -έξι χρόνια μεγαλύτερος από μένα που, μόλις τον κοίταξα τα έχασα, τρόμαξα!